

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Назаренко Герман Артемович

УДК 343.98 : 343.131

**РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ЗБРОЄЮ ТА БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ, ВЧИНЕНОГО
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ У СКЛАДІ ГРУПИ ОСІБ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпро – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Чаплинський Костянтин Олександрович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Степанюк Руслан Леонтійович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики та судової експертології;

кандидат юридичних наук

Тарасенко Олександр Сергійович,

Департамент персоналу, організації освітньої
та наукової діяльності МВС України,
головний спеціаліст.

Захист відбудеться 30 січня 2019 року об 11-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

Автореферат розіслано 27 грудня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність реформування правоохоронної системи з огляду на рівень й тенденції розвитку цих органів в європейських державах. У той же час у нашій країні у зв'язку з подіями, що відбуваються на Сході, збільшується кількість військових злочинів. Крім того, зазначені суспільно небезпечні прояви отримують нове наповнення через збільшення обігу зброї та боєприпасів. Також слід зазначити, що на даний час збільшується кількість кримінальних правопорушень, що вчинюються організованими групами осіб. Зважаючи на це, розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, набуває надзвичайної актуальності.

Відповідно до статистичних відомостей Генеральної прокуратури України, у 2013 р. до Єдиного реєстру досудових розслідувань було внесено 95 фактів учинення досліджуваного кримінального правопорушення, у той же час особам було вручено повідомлення про підозру у 57 випадках; у 2014 р. – 288, вручено повідомлення про підозру у 79 провадженнях; у 2015 р. – 191, вручено повідомлення про підозру у 78 провадженнях; у 2016 р. – 177, вручено повідомлення про підозру у 44 випадках, у 2017 р. – 248, вручено повідомлення про підозру у 45 випадках, а за перше півріччя 2018 р. – 127, вручено повідомлення про підозру лише у 24 випадках. Слід наголосити, що від загальної кількості зареєстрованих в ЄРДР випадків вчинення військовослужбовцем незаконного заволодіння зброєю і бойовими припасами у складі групи осіб вчинюється близько 10 % зазначених діянь. Тобто в багатьох випадках, крім факту військового злочину, створюються групування, які є базою для вчинення інших суспільно небезпечних діянь. Вказані статистичні відомості говорять про небезпечність досліджуваного кримінального правопорушення та відсутність відпрацьованої методики його розслідування.

Питання кримінально-процесуальних та криміналістичних основ розслідування окремих видів злочинів досліджували такі українські та зарубіжні науковці в галузі юриспруденції, як: Л.І. Аркуша, М.В. Багрій, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.Д. Берназ, О.М. Васильєв, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, В.І. Галаган, І.Ф. Герасимов, Г.І. Грамович, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.В. Лисенко, Л.М. Лобойко, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'янчиков, В.А. Мисливий, С.І. Мінченко, Д.Й. Никифорчук, О.В. Одерій, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, І.В. Пиріг, В.Д. Пчолкін, М.В. Салтевський, Р.Л. Степанюк, О.С. Тарасенко, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалова, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Чорноус, В.В. Шендрик, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін.

Проблеми попередження й розслідування незаконного заволодіння вогнепальною зброєю та бойовими припасами, його криміналістичної, кримінологічної та кримінально-правової характеристики розглядали такі вчені, як С.В. Албул, Ю.М. Береза, І.І. Бікєєв, В.П. Бодаєвський, О.О. Долгополов, А.А. Задоян, А.В. Кофанов, С.А. Коцюба, А.І. Лобанов,

Н.Є. Міняйло, М.Х. Рустамбаєв, Н.І. Щегель та ін.

Серед останніх досліджень протидії військовим злочинам, пов'язаним з корисливими намірами, необхідно згадати такі. Так, у роботі В.П. Бодаєвського «Кримінальна відповідальність військовослужбовців за корисливі посягання на військове майно (ст. 410 КК України)» (Запоріжжя, 2010) надається кримінально-правова характеристика корисливих посягань на військове майно; визначаються особливості кримінальної відповідальності за означене діяння; розглядаються окремі аспекти профілактики досліджуваної категорії злочинців. У свою чергу, М.І. Карпенко у роботі «Військові злочини: характеристика, методика розслідування та запобігання» (Київ, 2013) розробив загальну класифікацію військових злочинів; визначив окремі аспекти організаційно-тактичних засад їх розслідування; окреслив певні особливості запобігання досліджуваній категорії суспільно небезпечних діянь. А вже Ю.М. Береза у дисертаційному дослідженні «Розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами» (Дніпро, 2018) розкрив криміналістично значимі ознаки особи злочинця (військовослужбовця), що вчиняє досліджувані діяння; виокремив обставини, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні; виділив типові слідчі ситуації розслідування; конкретизував організаційно-тактичні особливості проведення окремих процесуальних дій, зокрема обшуку, допиту підозрюваного та свідка.

Втім, незважаючи на проведені дослідження, опитування слідчих вказує на те, що низка питань зазначеної проблематики залишаються невирішеними. Так, 96 % респондентів вказують на відсутність окремої методики розслідування незаконного заволодіння зброєю й бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Серед факторів низької кількості пред'явлення підозр слід виокремити такі: прорахунки у плануванні й організації розслідування на його початковому етапі (62 %), несвоєчасне проведення першочергових слідчих (розшукових) дій та НСРД (66 %), низький рівень взаємодії слідчих і оперативних підрозділів (59 %), відсутність техніко-криміналістичних засобів при проведенні окремих процесуальних дій (72 %).

Змістовний внесок вказаних науковців у розробку зазначеної проблематики є беззаперечним, однак їхні дослідження не були спрямовані на удосконалення криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами крізь призму такої його кваліфікуючої ознаки, як вчинення військовослужбовцем у складі групи осіб. Зокрема, не були висвітлені питання щодо структури злочинного групування; взаємодії окремих органів й підрозділів у кримінальних провадженнях цієї категорії; особливостей проведення окремих слідчих (розшукових) дій та використання при цьому спеціальних знань. Тобто актуальність дисертації зумовлена потребами практики та відсутністю комплексних монографічних досліджень у цій сфері. Зазначені умови у своїй сукупності визначили наукову, теоретичну та практичну значущість представленої роботи та призвели до вибору теми наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015, Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21.10.2011 № 1000/2011, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності Національної поліції України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 № 275; Основних напрямів наукових досліджень Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» на 2014-2018 рр.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є вирішення конкретного наукового завдання з розробки методики розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішені такі *задачі*:

- сформулювати поняття криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, та окреслити наповнення її відповідними елементами;
- окреслити типові способи вчинення кримінального правопорушення та предмет злочинного посягання;
- розкрити обстановку та слідову картину злочину;
- виокремити систему криміналістично значимих ознак особи злочинця (військовослужбовця) та розкрити структуру злочинної групи, що вчиняє досліджувані діяння;
- виділити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування у досліджуваній категорії кримінальних проваджень;
- визначити форми взаємодії слідчих і оперативних підрозділів під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб;
- конкретизувати організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події та слідчого експерименту;
- з'ясувати особливості використання спеціальних знань у досліджуваній категорії кримінальних проваджень.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають у діяльності правоохоронних органів при розслідуванні незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб.

Предметом дослідження є розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб.

Методи дослідження. В дисертаційній роботі у розрізі визначеної мети, об'єкта й предмета дослідження використано різноманітні загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання.

Порівняльно-правовий метод застосовано при аналізі чинного кримінального й кримінально-процесуального законодавства України, поглядів

науковців щодо осмислення різних наукових категорій криміналістики та суміжних галузей права (розділи 1-3). *Формально-логічні методи* використано під час формулювання поняття й сутності окремих криміналістичних категорій, наукових положень та концепцій, що становлять предмет дослідження (розділи 1-3). *Соціологічні методи* – при опитуванні працівників органів прокуратури, оперативних й слідчих підрозділів, експертних установ МВС України (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, розділи 2 і 3). *Статистичні методи* застосовано для узагальнення результатів соціологічних досліджень, вивчення матеріалів кримінальних справ й проваджень, матеріалів судово-слідчої практики, оцінки ефективності діяльності правоохоронних органів (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, розділи 2 і 3). *Системно-структурний метод* використано при визначенні системи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю та бойовими припасами; дослідженні сутності окремих її елементів (розділ 1). *Функціональний метод* застосовано при визначенні організаційно-тактичного забезпечення проведення огляду та слідчого експерименту (підрозділ 3.1, 3.2). На підставі *методу синтезу* сформульовано загальні висновки й пропозиції за темою дослідження.

Емпіричну основу дослідження становлять результати узагальнення судово-слідчої практики за 2008-2018 рр. Здійснено аналіз матеріалів 54 кримінальних справ та 112 проваджень з проблематики дослідження (Волинська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Кропивницька, Львівська, Луганська, Миколаївська, Полтавська, Харківська, Черкаська та Чернівецька області) за 2008-2018 рр.; дані офіційної статистики МВС та Генеральної прокуратури України за 2010-2018 рр.; опрацьовано результати опитування 75 працівників прокуратури, 127 слідчих, 135 працівників оперативних підрозділів та 59 працівників експертних установ МВС України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, у якому комплексно та цілісно розглянуто проблеми розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, сформульовано низку наукових положень, висновків і рекомендацій, які у своїй сукупності мають певний ступінь наукової новизни, зокрема:

уперше:

– виділено типову структуру злочинного об'єднання, що вчинює незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами, яка має такі складові: а) організатор групи (організаційно-управлінська ланка); б) особи, які забезпечують збирання інформації про зброю та бойові припаси; в) безпосередні виконавці заволодіння зброєю і боєприпасами; г) особи, які забезпечують систематичну злочинну діяльність та функціонування злочинних об'єднань; д) особи, які здійснюють реалізацію зазначеного майна;

– сформовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваних правопорушень, зокрема: а) осіб затримано, вилучено речові докази, наявними є свідки; б) встановлено учасників групи злочинців,

наявними є свідки та речові докази; в) наявний факт викрадення зброї та бойових припасів, злочинців не встановлено, наявна матеріальна доказова інформація, свідки відсутні; г) виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї та бойових припасів, наявними є сліди злочину, злочинців встановлено, але вони переховуються від слідства й суду; д) інші ситуації;

удосконалено:

– формулювання поняття криміналістичної характеристики як інформаційної моделі певної групи суспільно небезпечних діянь, яка включає в себе найбільш вагомні в криміналістичному плані ознаки та кореляційні зв'язки між ними, завдяки яким ефективніше використовуються засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень;

– систему криміналістичної характеристики досліджуваного злочину, яка складається з таких елементів: спосіб учинення злочину, обстановка, слідова картина, предмет злочинного посягання, особа злочинця (військовослужбовця);

– систему типових способів підготовки, учинення й приховування незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю та бойовими припасами у складі групи осіб;

– теоретичні аспекти щодо типових слідчих ситуацій розслідування, серед яких залежно від факту застосування (слідчого, експертного, судового) слід вирізняти відповідно слідчі, експертні та судові ситуації, а також у зв'язку з особливостями кримінальних проваджень досліджуваної категорії запропоновано виокремлювати типові слідчі ситуації початкового та подальшого етапів розслідування;

– форми взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, що застосовуються при розслідуванні злочину, спрямовані на підвищення кількості й якості отримуваної в ході його проведення доказової інформації;

– криміналістичне забезпечення проведення огляду та слідчого експерименту (організаційно-підготовчі заходи, тактичні прийоми, тактичні умови) як найбільш ефективних процесуальних дій при розслідуванні досліджуваної категорії кримінальних правопорушень;

дістало подальшого розвитку:

– окремі наукові категорії стосовно загальних питань криміналістичної характеристики злочинів, організації та планування розслідування, зокрема складові криміналістичної характеристики злочину, типові слідчі ситуації, версії, форми взаємодії, окремі слідчі (розшукові) дії;

– система даних стосовно слідів з матеріальних (сліди зброї і боєприпасів, сліди їх використання, сліди рук) та ідеальних (показання свідків й очевидців події) джерел походження, які у загальній формі характеризують слідову картину злочину;

– домінанти сукупності відомостей про обстановку вчинення злочину через виділення та побудову між її окремими складовими кореляційних зв'язків (часом незаконного заволодіння зброєю і боєприпасами, місцем та умовами його учинення);

– окремі пропозиції щодо підвищення ефективності проведення огляду на початковому етапі розслідування злочину з метою отримання належних й допустимих доказів у кримінальному провадженні;

– положення щодо особливостей використання спеціальних знань та призначення судових експертиз як їх різновиду (зокрема, дактилоскопічної, судово-балістичної, судово-психіатричної) під час розслідування досліджуваної категорії злочинів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Організація розслідування злочинів», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Кримінальний процес», а також при підготовці підручників, посібників, текстів лекцій і навчально-методичних матеріалів, проведенні семінарів і практичних занять з кримінального процесу та криміналістики (акти впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 11.06.2018, Університету митної справи та фінансів від 14.06.2018);

– *науковій діяльності* – під час проведення наукових досліджень, спрямованих на розробку й удосконалення методик розслідування окремих видів злочинів (акти впровадження Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» від 11.06.2018, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 15.06.2018);

– *практичній діяльності* – для удосконалення діяльності органів прокуратури та оперативних, слідчих й експертних підрозділів Національної поліції України (акти впровадження Дніпропетровського НДЕКЦ МВС України від 12.06.2018), а також при проведенні практичних занять у системі службової підготовки, на курсах підвищення кваліфікації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації в цілому та окремі її аспекти оприлюднені на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: «Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах» (Дніпро, 2015); «Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні» (Дніпро, 2016); «Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку» (Дніпро, 2017); «Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки» (Дніпро, 2018).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано у десяти наукових публікаціях за темою дисертації, з яких чотири – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України як фахові видання з юридичних наук, та дві – у періодичних виданнях іншої держави; у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з основної частини (вступу, трьох розділів, які включають вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить

222 сторінки, з яких 150 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 227-и найменувань і займає 24 сторінки, 4 додатки викладено на 28-и сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи, теоретичне й емпіричне підґрунтя дисертації, сформульовано наукову новизну, підкреслено наукове і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про наукові публікації, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Криміналістична характеристика незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб» складається з трьох підрозділів, в яких визначаються основні положення досліджуваної наукової категорії, а також характеризуються окремі її елементи.

У *підрозділі 1.1 «Теоретичні основи побудови криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб»* здійснено науковий аналіз криміналістичної характеристики злочину.

З'ясовано, що наразі недостатньо вивченою залишається проблема сучасної криміналістичної характеристики досліджуваного виду злочину. З огляду на це більшість опитаних слідчих (91 %) вбачають одним із найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності розслідування саме створення системи певних кореляційних зв'язків.

На підставі аналізу наукових розробок учених, які досліджували проблеми визначення типів й змісту окремих криміналістичних методик та формування складу криміналістичних характеристик окремих видів військових злочинів, доведено, що сукупність рекомендацій з розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем, у комплексі з криміналістичною характеристикою даної категорії діянь представляє собою підвидову криміналістичну методичку. Акцентовано, що відповідно до диспозиції ч.2 ст.410 КК України досліджуване діяння визначається кваліфікуючою ознакою – вчиненням у складі групи осіб. Тому автором було виокремлено в такому елементі криміналістичної характеристики, як особа злочинця, ще й означену складову для її більшої деталізації.

Дисертантом надано авторське визначення криміналістичної характеристики злочину, а також окреслено її систему, яка складається з таких елементів: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

Доведено, що вказані елементи поєднані сталими кореляційними

зв'язками та мають досить значне інформаційне наповнення. З огляду на це можливим є якісне планування розслідування та використання зазначених відомостей під час проведення окремих процесуальних дій з метою збільшення їх ефективності.

У підрозділі 1.2 «Основні елементи криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб» розглядаються окремі елементи досліджуваної наукової категорії.

Грунтуючись на наукових дослідженнях вітчизняних й зарубіжних учених (Г.Г. Зуйков, С.М. Зав'ялов, В.О. Коновалова, В.Г. Лукашевич, М.В. Салтевський), базі вивчення кримінальних справ й проваджень, а також використовуючи узагальнення даних анкетування правоохоронців, дисертантом доведено, що при вчиненні діянь досліджуваного різновиду військовослужбовці часто використовують повноструктурні способи учинення злочину. Ці способи характеризуються взаємопов'язаними елементами – підготовкою до злочину, безпосереднім учиненням та його приховуванням.

Серед основних заходів з підготовки до учинення злочину автором виокремлено такі: планування незаконного заволодіння зброєю чи бойовими припасами – 78 %, вибір об'єкта злочинного посягання – 91 %, добір учасників злочинної групи – 100 %, розподіл ролей між співучасниками злочину – 74 %, збирання інформації про об'єкт злочинного посягання – 41 %.

Встановлено основні способи заволодіння військовослужбовцями зброєю та боеприпасами, зокрема: викрадення (84 %), привласнення (11 %), вимагання (4 %), заволодіння шляхом шахрайства (1 %). Зосереджено увагу на способах приховування злочину.

На основі аналізу кримінальних справ і проваджень, опитування респондентів визначено обстановку вчинення злочину. З'ясування обстановки дозволяє слідчому висувати правильні версії, визначити слідову картину, окреслити коло причетних до злочину осіб з метою їх затримання за «гарячими» слідами. Серед основних складових обстановки автор виділяє місце, час та умови вчинення суспільно небезпечного діяння.

З'ясовано, що найбільша кількість вогнепальної зброї й бойових припасів викрадається з військових частин (67 %), складських приміщень (29 %) та місць несення військовослужбовцем служби (4 %).

Залежно від часу незаконного заволодіння зброєю чи боеприпасами з'ясовано, що 11 % з них відбуваються вранці (з 6 до 12 години), 51 % – удень (з 12 до 18 години), 24 % – увечері (з 18 до 24 години), 14 % – вночі (з 24 до 6 години).

Доведено, що найбільша кількість злочинів відбувається у святковій й вихідні дні, у період зміни добового наряду або послабленого режиму охорони військового об'єкта чи несення служби (64 %). Що стосується пори року, то певних особливостей у цьому сегменті дисертантом не виявлено, оскільки 27 % злочинів здійснюється влітку, 28 % – восени, 23 % – взимку, 22 % – навесні.

Акцентовано на типових умовах учинення злочину, зокрема: а) проживання військовослужбовців (членів групування) в одному районі;

б) спільні інтереси військовослужбовця з іншими членами групи (проведення дозвілля чи роботи); в) родинні чи інші зв'язки; г) відсутність належної охорони військового об'єкта, на який спрямовано умисел; д) незадовільний стан несення служби та ін.

Дисертантом виокремлено кореляційні зв'язки між обстановкою та способами здійснення злочину.

Зосереджено увагу на слідовій картині злочину. Розглянуто поняття слідів як у вузькому, так й широкому значенні, згруповано сліди, що виникають під час заволодіння зброєю та бойовими припасами. Встановлено, що більшість з них – 74 % – виявлялися безпосередньо на місці злочину. Враховуючи, що військовослужбовці вживають заходів з приховування злочинної діяльності, виявлено локалізацію слідів за місцем мешкання військовослужбовця (16 %) або в місцях проживання родичів і знайомих правопорушника (8 %).

Зроблено висновок, що більшість слідів відзначається матеріальними джерелами інформації, зокрема сліди, вилучені під час огляду місця події або проведення обшуку у помешканні військовослужбовця. Крім того, з'ясовано, що показання свідків й очевидців події також мають місце у даній категорії кримінальних проваджень.

Дослідженням емпіричної бази встановлено, що найчастіше предметом злочинного посягання у даній категорії проваджень стали: а) *зброя* (78 %), у тому числі: пістолети – 56 %, револьвери – 1 %, автомати – 37 %, карабіни – 1 %, снайперські гвинтівки – 3 %, гранатомети – 2 %; б) *бойові припаси* (22 %), з них: патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів – 89 %, гранати – 5 %, інші вироби – 6 %.

У підрозділі 1.3 «*Характеристика особи злочинця (військовослужбовця)*» розглянуто особистісні властивості членів злочинного групування та особливості розподілу кримінальних ролей в ньому.

Наголошено, що індивідуальні дані військовослужбовця мають важливе значення для організації розслідування й проведення окремих процесуальних дій, НСРД та розшукових заходів.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що незаконне заволодіння зброєю і бойовими припасами у групі осіб вчиняють лише чоловіки (100 %). З'ясовано, що на момент учинення злочину військовослужбовці перебували у віці від 18 до 25 років – 65 %; від 25 до 35 років – 21 %; особи віком 40 років і старші – у 14 % випадків. Тобто найбільш криміногенну групу складають особи у віці від 18 до 25 років.

Щодо рівня освіти злочинців встановлено, що середню освіту має 37 %, середню спеціальну – 14 %, базову вищу – 33 %, вищу – 12 %, іншу – 4 %. Більшість із них є неодруженими – 67 %. На основі дослідження кримінальних проваджень зроблено висновок, що військовослужбовці проходили військову службу за контрактом у 71 % випадків та строкову службу – у 29 %.

Зазначено, що характеристика злочинного групування повинна містити відомості про: а) чисельний контингент групи та характеристику її членів;

б) способи утворення групи; в) організатора групи; г) стосунки між членами групи та наявність конфліктів й протиріч.

Констатовано, що більшість злочинних угруповань визначається такою структурою: організатор (організаційно-управлінська ланка); особа або група осіб, які безпосередньо здійснюють заволодіння зброєю і боєприпасами (виконавська ланка); особи, які забезпечують систематичну злочинну діяльність та функціонування групування (забезпечувальна ланка). З огляду на це запропоновано типову структуру групування, що складається з певних складових. Серед них переважну більшість складають виконавці злочину (81 %), які у більшості випадків є військовослужбовцями (97 %).

Розділ 2 «Організація розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб» складається з двох підрозділів, в яких розглядаються окремі аспекти організації розслідування та особливості взаємодії у кримінальних провадженнях.

У підрозділі 2.1 *«Алгоритми дій працівників поліції відповідно до типових слідчих ситуацій розслідування»* розглянуто дискусійні питання щодо поняття слідчої ситуації, з'ясовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування викрадення зброї та боєприпасів, які необхідно перевірити на початковому етапі розслідування, запропоновано конкретні алгоритми дій слідчого у цих ситуаціях.

З'ясовано, що початкові відомості, які є підставою для внесення відомостей в ЄРДР за фактом учинення кримінального правопорушення, кваліфікованого за ч. 2 ст. 410 КК України, надходять до правоохоронних органів з таких джерел: а) повідомлення працівників військових частин з приводу незаконного заволодіння майном – 72 %; б) заяви, листи та повідомлення, що надійшли від громадян, які отримали інформацію про вчинене правопорушення – 15 %; в) заяви, листи й повідомлення від громадян, які стали свідками злочинної події – 9 %; г) повідомлення працівників установ й організацій – 2 %; д) матеріали слідства, виділені з інших кримінальних проваджень – 1 %; е) матеріали, отримані під час проведення НСРД та розшукових заходів – 1 %.

Дисертантом наголошено, що підґрунтям для розроблення типових слідчих ситуацій повинно бути: 1) встановлення слідів злочину; 2) докладне вивчення обстановки, в якій відбувалося незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами; 3) визначення способів викрадення зброї й боєприпасів; 4) ступінь обізнаності працівників правоохоронних органів про подію злочину та військовослужбовця, що його здійснив; 5) наявність вихідних відомостей, на підставі яких вносяться відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Зроблено висновок, що систематизація слідчих ситуацій залежить від повноти інформації про злочину подію, ступеня протидії розслідуванню, рівня конфліктності між учасниками кримінального процесу та їх процесуального статусу.

На основі аналізу матеріалів кримінальних проваджень та анкетування слідчих виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного заволодіння зброєю і бойовими припасами, учиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Відповідно до кожної з них визначено алгоритм дій працівників правоохоронних органів.

У підрозділі 2.2 «Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії» дисертантом наголошено, що швидке розкриття фактів викрадення зброї й боєприпасів, встановлення усіх учасників злочинного групування є неможливим без чіткої скоординованої взаємодії між слідчим й іншими учасниками кримінального процесу та чіткої організації спланованих заходів.

Автор у даному контексті формулює поняття взаємодії як складової організації кримінального провадження, що зводиться до здійснення сукупності процесуальних дій, об'єднаних єдиним керівництвом уповноваженої особи, які необхідні для вирішення завдань досудового розслідування.

Зосереджено увагу на важливості залучення до процесу розслідування представників військової частини або інших підрозділів, де безпосередньо було викрадено вогнепальну зброю та бойові припаси. Це пояснюється тим, що дані особи чітко орієнтуються в обстановці відповідного військового підрозділу, відносинах серед членів його колективу, а також розумінні характеру й схильностей окремих військовослужбовців. На ефективність залучення даної категорії осіб вказали 92 % опитаних респондентів.

Дисертантом розглянуто зміст процесуальної й непроцесуальної форм взаємодії у справах про незаконне заволодіння зброєю й бойовими припасами, що здійснюються військовослужбовцями.

На підставі аналізу кримінальних проваджень виокремлено організаційні форми взаємодії, зокрема: взаємний обмін інформацією між слідчим і працівниками оперативних підрозділів – 79 %; узгоджена діяльність у складі слідчо-оперативної групи – 89 %; спільні організація й планування слідчих (розшукових) дій та НСРД – 23 %; консультування – 71 %; спільне використання криміналістичних та оперативно-технічних засобів – 18 %.

Серед процесуальних форм виділено такі: надання слідчому матеріалів, зібраних у ході оперативно-розшукової діяльності, для вирішення питання щодо внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань – 62 %; реалізація окремих доручень слідчого – 65 %; сприяння слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій – 58 %; взаємодія під час реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності – 17 %; колективне чергування у складі слідчо-оперативної групи – 67 %.

Наголошено, що для викриття глибоко законспірованих груп військовослужбовців, які систематично викрадають зброю і боєприпаси, доцільно використовувати оперативно-розшукові підрозділи для фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб або злочинних групувань. Така діяльність повинна бути спрямована на збирання

відомостей, які засвідчують наявність у діях конкретних військовослужбовців ознак злочину.

Розділ 3 «Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій» складається з трьох підрозділів, в яких визначено організаційно-тактичні особливості проведення окремих процесуальних дій, зокрема огляду і слідчого експерименту; окреслено особливості використання спеціальних знань.

У підрозділі 3.1 *«Організаційно-тактичне забезпечення проведення огляду»* наголошено на важливості та незамінності цієї процесуальної дії.

На підставі аналізу судово-слідчої практики конкретизовано організацію й тактику проведення огляду із урахуванням слідчих ситуацій, що виникають на початковому етапі розслідування.

Дисертант, узагальнюючи матеріали кримінальних проваджень за ч. 2 ст. 410 КК України, дійшов висновку, що на початковому етапі розслідування викрадення військовослужбовцем зброї та бойових припасів слідчому особливу увагу потрібно приділяти огляду.

Невідкладне проведення огляду дозволяє слідчому виявити очевидців злочинної події, встановити механізм злочину, зібрати матеріальні сліди злочину, визначитися із основними напрямками встановлення особи злочинців (військовослужбовців).

Проте дисертантом встановлено, що нерідко між часом викрадення зброї чи бойових припасів і прибуття слідчо-оперативної групи проходить значний проміжок. Це зумовлено несвоєчасним виявленням недостачі вогнепальної зброї, значною територією військового об'єкта або складністю проникнення на військовий об'єкт тощо. Все це дозволяє злочинцям знищити сліди злочинної діяльності, переховати або збути зброю чи боєприпаси.

Враховуючи специфіку об'єкта (складське приміщення, військова частина з обмеженим доступом), де проводиться огляд, слідчий може розширити його межі, що дозволяє виявити місця засідки, тимчасового приховування зброї чи боєприпасів (схованку) або очікування завершення кримінальної операції.

Дисертантом виокремлено основні вузлові місця, які підлягають ретельному огляду.

Під час огляду необхідно виявляти та вилучати: 1) сліди вогнепальної зброї та боєприпасів; 2) об'єкти, які містять на собі сліди транспортування вогнепальної зброї чи бойових припасів (збройове мастило, порохові частинки); 3) записи з камер зовнішнього відеоспостереження, розташованих на об'єктах неподалік від місця, де було викрадено зброю; 4) сліди протектора автомобільних шин або взуття та ін.

Акцентовано, що слідчому під час огляду необхідно спостерігати за поведінкою чи реакцією військовослужбовців, які знаходяться неподалік від місця події або які беруть безпосередню участь у проведенні процесуальної дії (наприклад, під час лінійного чи фронтального огляду).

Встановлено, що для максимально швидкого й ефективного розслідування злочину необхідно висувати версії щодо окремих фактів, які

спрямовані на: а) визначення події злочину; б) виявлення особистісних характеристик й властивостей особи злочинця для його встановлення й розшуку серед військовослужбовців та працівників відповідної військової частини (установи); в) з'ясування кола осіб, які можуть мати інформацію (відомості) про незаконне заволодіння зброєю чи бойовими припасами.

Розкрито організаційно-підготовчі заходи до проведення огляду та охарактеризовано найбільш ефективні його тактичні прийоми. Зосереджено увагу на типових тактичних помилках й прорахунках, що допускають слідчі під час огляду.

У підрозділі 3.2 «Організація і тактика слідчого експерименту» на основі узагальнення кримінальних справ і проваджень, а також порівняльного аналізу наукових поглядів вчених (В.П. Бахін, Є.Д. Лук'янчиков, С.М. Стахівський, К.О. Чаплинський, В.Ю. Шепітько) розкрито особливості проведення експериментальних дій та випробувань за участю підозрюваного у справах про незаконне заволодіння військовослужбовцем зброєю та бойовими припасами.

Зосереджено увагу на організаційно-підготовчих заходах процесуальної дії. Доведено, що завчасне проведення підготовчих заходів дозволяє слідчому проводити експериментально-дослідницькі дії досить ефективно, отримуючи при цьому відомості, що доводять причетність військовослужбовців до учинення злочину.

Встановлено, що переважна більшість експериментальних дій (93 %) проводилися за місцем зберігання зброї та бойових припасів (військові склади, воєнізовані частини).

Дисертантом виокремлено умови проведення слідчого експерименту. З'ясовано чинники, що значно ускладнюють проведення слідчого експерименту. За даними опитування слідчих, у 34 % випадків процесуальна дія проводилася у конфліктних ситуаціях, зокрема: відмова військовослужбовця від участі в експериментальних діях безпосередньо після прибуття на місце їх проведення – 9 %; надання військовослужбовцем відносно неповних чи неправдивих показань для внесення неточностей у кримінальне провадження – 24 %; спроба військовослужбовця втекти з місця проведення слідчого експерименту – 1 %.

Виявлено тактичні помилки й прорахунки, що допускаються слідчими під час проведення процесуальної дії: відсутність (непідтримання) психологічного контакту з військовослужбовцем – 59 %; відсутність або неналежність умов, максимально наближених до тих, у яких здійснювалося викрадення зброї та бойових припасів – 52 %; проведення експериментальних дій за участю декількох підозрюваних (військовослужбовців) одночасно – 17 %.

У підрозділі 3.3 «Особливості використання спеціальних знань» автором на підставі узагальнення наукових поглядів учених (В.К. Лисиченко, І.В. Пиріг, М.В. Салтевський, Ю.М. Черноус) наголошено на можливості використання різних форм спеціальних знань при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю та бойовими припасами.

Дисертантом виокремлено основні форми використання спеціальних знань, зокрема: безпосереднє використання слідчим спеціальних знань під час розслідування; залучення спеціаліста до проведення процесуальних дій або НСРД; призначення судових експертиз.

На підставі узагальнення судово-слідчої практики сформульовано перелік судових експертиз, що можуть призначатися у кримінальних провадженнях вказаної категорії, зокрема: балістична (78 %), судово-психіатрична (27 %), дактилоскопічна (45 %), судово-медична (7 %), судово-біологічна експертиза речових доказів (19 %), інші види експертиз (4 %).

Зважаючи на неоднорідність і специфічність об'єктів експертних досліджень у кримінальних провадженнях вказаної категорії, обґрунтовано доцільність проведення комплексних експертних досліджень.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання, яке полягає у проведенні комплексного аналізу особливостей розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, а також розроблено й обґрунтовано на цій основі рекомендації, спрямовані на його удосконалення. Найсуттєвішими науковими та практичними результатами дослідження є такі:

1. Сформульовано поняття криміналістичної характеристики як інформаційної моделі певної групи суспільно небезпечних діянь, яка включає в себе найбільш вагомі в криміналістичному плані ознаки та кореляційні зв'язки між ними, завдяки яким ефективніше використовуються засоби й методи розслідування кримінальних правопорушень. Система криміналістичної характеристики незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, складається з таких елементів: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка злочину, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

2. Виокремлено типові способи підготовки, вчинення й приховування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами. Визначено основні заходи, яких вживають військовослужбовці при підготовці та безпосередньому здійсненні злочину. Серед способів приховування злочину виявлено такі: знищення слідів злочину – 45 %, зникнення з місця події – 92 %, дача неправдивих свідчень у разі виявлення факту незаконного заволодіння зброєю – 76 %, висунення неправдивого алібі – 17 %, відмова від дачі показань – 31 %.

Розкрито специфіку предмета злочинного посягання. Виокремлено предмет злочинного посягання, зокрема: а) зброя (пістолети, револьвери, автомати, карабіни, снайперські гвинтівки, гранатомети) – 78 %; б) бойові припаси (патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські

снаряди, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед, інші вироби) – 22 %.

3. Окреслено обстановку та слідову картину незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами. З'ясовано типові умови учинення злочину. Виокремлено кореляційні взаємозв'язки між окремими елементами обстановки учинення злочину – часом, місцем та умовами.

На підставі аналізу судово-слідчої практики встановлено, що залежно від часу викрадення зброї і боєприпасів найбільша кількість таких злочинів відбувається удень (з 12 до 18 години), в місцях зберігання означених об'єктів у військових частинах. Визначено умови, що сприяють учиненню досліджуваних кримінальних правопорушень.

Виділено вузлові ділянки, де можуть бути зосереджені сліди злочину, зокрема: а) місця безпосереднього проникнення до місць зберігання зброї та бойових припасів (військовий склад, збройова кімната, чергова частина); б) місця знаходження викрадених об'єктів (місце проживання чи перебування військовослужбовця або його родичів, знайомих); в) тіло або одяг військовослужбовця, якого затримано під час (після) учинення злочину; г) інші об'єкти.

4. Визначено систему криміналістично значимих ознак особи злочинця (військовослужбовця), а також виокремлено структуру злочинного групування, що здійснює незаконне заволодіння зброєю та бойовими припасами.

Виявлено структуру злочинного об'єднання, яке складається з таких структурних одиниць: а) організатор групи; б) особи, які забезпечують збирання інформації про зброю й боєприпаси, умови їх зберігання, засоби охорони; в) безпосередні виконавці незаконного заволодіння зброєю і боєприпасами; г) особи, які забезпечують діяльність й систематичне функціонування злочинного об'єднання; д) особи, що здійснюють реалізацію (збут) викраденого майна.

Встановлено, що до складу групи входило: до 3-х осіб – 42 %, від 4 до 7 осіб – 48 %, від 7 до 10 осіб – 9 %, більше 10 осіб – 1 %.

Доведено, що до структури злочинних груп входять переважно чоловіки, віком від 18 до 25 років, які мають повну загальну середню або базову вищу освіту, неодружені, з яких 29 % – проходили строкову військову службу, 71 % – за контрактом.

5. Сформовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваних правопорушень, зокрема: а) злочинців затримано, вилучено речові докази, наявними є свідки – 2 %; б) встановлено учасників злочинної групи, наявними є свідки й речові докази – 13 %; в) наявний факт викрадення зброї та бойових припасів, злочинців не встановлено, наявна матеріальна доказова інформація, свідки відсутні – 71 %; г) виявлено об'єкти, пристосовані для доставки, зберігання, виготовлення, переробки вогнепальної зброї та боєприпасів, наявними є сліди злочину, злочинців встановлено, але вони переховуються від слідства й суду – 12 %; д) інші ситуації – 2 %.

6. Виокремлено форми взаємодії слідчих і оперативних підрозділів під

час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб, зокрема: взаємодія під час реалізації матеріалів ОРД – 17 %; колективне чергування у складі слідчо-оперативної групи – 67 %; консультування – 71 %; спільні організація й планування слідчих (розшукових) дій та НСРД – 23 %; реалізація окремих доручень слідчого – 65 %.

7. Конкретизовано організаційно-тактичні особливості проведення огляду. Охарактеризовано окремі тактичні прийоми, що надають можливість максимально ефективно проводити процесуальну дію, зокрема: правильне встановлення меж огляду; вірне визначення методу пересування на місці злочинної події; всебічне дослідження усіх елементів обстановки злочину. Виокремлено вузлові місця, які підлягають найбільш детальному огляду, зокрема: 1) місця, де знаходилась зброя чи боєприпаси; 2) місця, де були підходи до місця зберігання зброї (вікна, двері); 3) місця зі слідами проникнення. Визначено найбільш типові тактичні помилки слідчого під час проведення огляду: а) відсутність єдиного керівництва оглядом; б) неповне й поверхневе проведення огляду; в) проведення огляду неповним складом слідчо-оперативної групи; г) відсутність техніко-криміналістичних засобів фіксації й виявлення слідів злочину; д) ігнорування оперативно-розшукової інформації.

Визначено особливості проведення слідчого експерименту. Серед тактичних прийомів, що є найбільш ефективними під час проведення процесуальної дії, виокремлено такі: проведення експериментальних дій та випробувань з кожним військовослужбовцем (членом злочинної групи) окремо – 82 %; встановлення психологічного контакту та його підтримання з усіма учасниками процесуальної дії протягом усього часу її проведення – 93 %; порівняння з реальною обстановкою на місці події дій, які здійснює військовослужбовець, під час проведення дослідницьких дій – 41 %; спостереження за поведінкою осіб, за участю яких проводиться експеримент – 37 %. Визначено ключові тактичні умови слідчого експерименту, зокрема: а) багаторазове проведення пробних дій у відповідних умовах; б) здійснення слідчого експерименту в обстановці, максимально наближеній до тих, у яких здійснювалось незаконне заволодіння зброєю чи боєприпасами; в) максимальне зменшення кількості учасників процесуальної дії.

8. З'ясовано особливості використання спеціальних знань у досліджуваній категорії кримінальних проваджень. Серед основних їх форм виділено такі: а) безпосереднє використання слідчим спеціальних знань при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема огляду, слідчого експерименту та обшуку; б) призначення судових експертів; в) залучення відповідних спеціалістів до здійснення окремих процесуальних дій. За досліджуваною категорією кримінальних проваджень найбільш характерними є проведення дактилоскопічної та судово-балістичної експертизи.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Назаренко Г.А. До питання взаємодії різних структур під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Випуск 34. Ч. 2. С. 184-189.

2. Назаренко Г.А. Особливості проведення огляду місця події при розслідуванні незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Випуск 6-2. Т. 2. С. 212-217.

3. Назаренко Г.А. Використання спеціальних знань при розслідуванні незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. №6. Том 4. С. 189-194.

4. Назаренко Г.А. Криміналістический анализ способов совершения военными в составе группы лиц незаконного завладения оружием и боеприпасов. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 36-41.

5. Назаренко Г.А. Способи вчинення військовослужбовцем у складі групи осіб незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами як елемент криміналістичної характеристики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1. Том 3. С. 167-172.

6. Назаренко Г.А. Криміналістический анализ типичных следственных ситуаций при расследовании незаконного завладения оружием и боеприпасами, совершенных военными в составе группы лиц. *Право и Закон*. 2018. № 1. С. 41-45.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Назаренко Г.А. Деякі питання тактичного забезпечення огляду місця події при розслідуванні незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб // Актуальні проблеми розслідування злочинів в сучасних умовах: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди святкування 10-річчя факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства (Дніпропетровськ, 24 верес. 2015 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 138-140.

8. Назаренко Г.А. Окремі аспекти призначення експертиз під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб // Використання спеціальних знань у досудовому розслідуванні: матер. наук.-практ. семінару (Дніпропетровськ, 13 травня 2016 р.). Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 213-216.

9. Назаренко Г.А. До питання дослідження способу вчинення військовослужбовцем у складі групи осіб незаконного заволодіння зброєю та

бойовими припасами // Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері громадської безпеки та громадського порядку: матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 30 трав. 2017 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 187-190.

10. Назаренко Г.А. Особливості взаємодії правоохоронних органів під час розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб // Актуальні питання теорії та практики криміналістичної науки: матеріали наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 16 трав. 2018 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. С. 179-182.

АНОТАЦІЯ

Назаренко Г.А. Розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, Дніпро, 2019.

У дисертації на монографічному рівні досліджено теоретичні та практичні особливості криміналістичного забезпечення розслідування незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами, вчиненого військовослужбовцем у складі групи осіб. Завдяки науковому аналізу сформульовано поняття криміналістичної характеристики зазначеного діяння. Виокремлено систему криміналістичної характеристики злочину, що складається з таких елементів: спосіб учинення злочину, предмет злочинного посягання, обстановка кримінального правопорушення, слідова картина, особа злочинця (військовослужбовця).

З'ясовано типові способи підготовки, вчинення й приховування злочину. Визначено основні заходи з підготовки до злочину та зосереджено увагу на способах його вчинення. Окреслено предмет злочинного посягання.

Охарактеризовано зміст обстановки та слідової картини злочину. Викладено типові умови учинення незаконного заволодіння зброєю та бойовими припасами. З'ясовано взаємозв'язки між окремими елементами обстановки учинення злочину (часом, місцем та умовами).

Дослідженням слідової картини незаконного заволодіння встановлено, що військовослужбовці у складі групи осіб залишають сліди на таких об'єктах: місце знаходження вогнепальної зброї чи бойових припасів – 87 %, військовослужбовці, затримані під час вчинення досліджуваного правопорушення – 6 %, інші об'єкти – 23 %.

Виокремлено систему криміналістично значимих ознак особи злочинця (військовослужбовця), а також розкрито структуру злочинної групи, що вчинює зазначені діяння. З'ясовано, що до структури злочинних груп входять переважно чоловіки у складі 3-х, рідше – від 4-х до 10-ти осіб, віком від 18 до 25 років, які мають повну загальну середню або базову вищу освіту,

неодружені.

Сформовано типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування досліджуваних правопорушень, а також виокремлено форми взаємодії слідчих і оперативних підрозділів.

Конкретизовано організаційно-тактичні особливості проведення огляду місця події. Охарактеризовано окремі тактичні прийоми, що дозволяють ефективно здійснювати вказану процесуальну дію. Виділено вузлові місця, які підлягають найбільш докладному огляду.

Визначено тактику проведення слідчого експерименту. Запропоновано найбільш ефективні тактичні прийоми процесуальної дії. Виокремлено ключові тактичні умови слідчого експерименту: а) багаторазове проведення подібних дій у відповідних умовах; б) здійснення слідчого експерименту в обстановці, максимально наближеній до тих, у яких вчинювалось незаконне заволодіння зброєю чи бойовими припасами; в) максимальне зменшення кількості учасників процесуальної дії.

З'ясовано особливості використання спеціальних знань. Серед основних їх форм виділено такі: а) безпосереднє використання працівниками правоохоронних органів спеціальних знань при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій; б) призначення судових експертиз; в) залучення відповідних спеціалістів до здійснення окремих процесуальних дій. За досліджуваною категорією кримінальних проваджень найбільш характерними є проведення дактилоскопічної та судово-балістичної експертизи.

Сформульовано ряд конкретних пропозицій і рекомендацій, що мають на меті удосконалення криміналістичного забезпечення розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Знайшли певне відображення формулювання окремих наукових категорій кримінального процесу та криміналістики.

Ключові слова: *військовослужбовець, група осіб, криміналістична характеристика, незаконне заволодіння, зброя, бойові припаси, кримінальне провадження, слідча ситуація, взаємодія, організація, слідчі (розшукові) дії, тактичний прийом, огляд місця події, слідчий експеримент, спеціальні знання.*

SUMMARY

Nazarenko G.A. Investigation of illegal possession of weapons and military supplies made by a serviceman in a group of persons – *The manuscript.*

The thesis is for candidate's degree of law on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational-Search Activity. – Dnipropetrovskiy State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Dnipro, 2019.

The dissertation on monographic level investigates the theoretical and practical features of forensic provision of investigation into illegal possession of weapons and military supplies made by a serviceman in a group of persons. Thanks to the scientific analysis, the notion of forensic characteristics of this act is formulated. In addition, the System of Forensic Characteristics is defined, outlined in the following elements: the method of committing a crime; the situation of the commission of the offense; trail picture; the object of a criminal offense; person of the offender (group of persons).

The dissertation outlines the typical ways of preparing, committing and concealing a criminal offense. The basic measures for preparing for the commission of a criminal offense and its direct commission are determined. The object of a criminal offense is indicated. The content of the situation and the trace of the crime are systematized. Typical conditions for the commission of illegal possession of weapons are outlined. Interrelations between separate elements of the situation of the crime (time, place and conditions) are revealed.

The investigation of the trace pattern of illegal capture revealed that the military personnel in the group of people leave traces on the following objects: the location of firearms or ammunition – 87 %; servicemen detained during the commission of the investigated offense – 6 %; other objects – 23 %.

The system of criminologically significant features of the criminal's personality is provided, as well as the structure of the criminal group committing these acts is disclosed. It was found that the structure of criminal groups are mainly composed of men 3, at least from 4 to 10, ages 18 to 25 have completed secondary or basic higher education, unmarried.

Typical investigative situations of the initial stage of investigation of the investigated violations are formed, as well as the forms of interaction of different structures during this period are outlined.

The organizational-tactical aspects of the event review are specified. The individual tactical methods are described, which give an opportunity to implement the indicated procedural action as clearly as possible. Allocated nodes are subject to the most detailed review.

Forensic provision of conducting an investigative experiment is determined. Among tactical techniques that are most effective during it, the following are singled out. The key tactical conditions of the investigated investigative (search) action are determined: a) repeated conduct of such actions in the appropriate conditions; b) conducting an investigative experiment in an environment which is as close as possible to those who were involved in the illegal possession of weapons and ammunition; c) the maximum reduction in the number of participants in procedural action.

The author finds out the peculiarities of using special knowledge in the investigated category of proceedings. Among their main forms are the following: a) direct use by law enforcement officers of specialist knowledge during the conduct of individual investigative (search) activities (review of the place of the event, investigative experiment, search); b) appointment of forensic examinations; c) involving the relevant specialists in the implementation of separate procedural actions. The most characteristic of the investigated category of criminal proceedings is the holding of dactyloscopic and forensic-ballistic examinations.

A number of concrete proposals and recommendations were formulated, aimed at improving the forensic provision of investigation of certain types of offenses. The formulation of certain scientific categories of the criminal process and criminalistics was reflected.

Keywords: *serviceman, group of persons, forensic characterization, misappropriation, weapons, ammunition, criminal proceedings investigating the situation, cooperation, organization, investigative (detective) actions tactic, review the scene, investigator experiment expertise.*